

Бондаренко Максим Анатолійович
студент групи 106 СПД ННПП
НАВС

Науковий керівник:

Хахуцяк Ольга Юріївна,
завідувач кафедри кримінальної
юстиції ННПП Національної
академії внутрішніх справ, кандидат
юридичних наук, доцент

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ, У ТОМУ ЧИСЛІ В МЕЖАХ ДІЯЛЬНОСТІ МКС: НАЦІОНАЛЬНІ ТА МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ

Забезпечення прав людини у кримінальному провадженні є фундаментальною складовою сучасної правової держави та невід'ємною умовою легітимності правосуддя. Кримінальне провадження за своєю природою пов'язане з істотним втручанням у права та свободи особи, зокрема право на свободу, недоторканність, приватність та справедливий суд, що обумовлює необхідність встановлення чітких процесуальних гарантій як на національному, так і на міжнародному рівнях.

Міжнародні стандарти прав людини у кримінальному процесі формуються насамперед у межах універсальної системи захисту прав людини, започаткованої Організація Об'єднаних Націй. Загальна декларація прав людини та Міжнародний пакт про громадянські і політичні права закріплюють базові гарантії, серед яких право на справедливий і публічний розгляд справи незалежним судом, презумпція невинуватості, право на захист і заборона катувань. Ці положення мають універсальний характер і слугують орієнтиром для формування національного законодавства.

Регіональний рівень захисту прав людини в Європі представлений Європейською конвенцією з прав людини, яка конкретизує зміст процесуальних гарантій. Особливе значення має практика Європейський суд з прав людини, яка деталізує стандарти справедливого суду, визначає критерії допустимості доказів, межі застосування запобіжних заходів та вимоги до розумних строків розгляду справ. Судова практика ЄСПЛ фактично стала джерелом права для держав-учасниць, включаючи Україну.

Національний рівень забезпечення прав людини у кримінальному провадженні в Україні базується на Конституції та Кримінальному процесуальному кодексі. Конституція закріплює фундаментальні права, зокрема право на свободу та особисту недоторканність, презумпцію невинуватості та право на захист. КПК України деталізує механізми реалізації цих прав, встановлюючи процедури затримання, обрання запобіжних заходів, проведення слідчих дій і судового розгляду. Важливим

є принцип верховенства права, який вимагає, щоб будь-яке втручання у права особи було законним, необхідним і пропорційним.

Забезпечення прав людини у кримінальному процесі проявляється через систему процесуальних гарантій. До них належить право на захист, яке включає доступ до адвоката з моменту затримання, право не свідчити проти себе, право на ознайомлення з матеріалами справи та участь у судовому розгляді. Презумпція невинуватості означає, що обов'язок доведення вини покладається на сторону обвинувачення, а всі сумніви тлумачаться на користь обвинуваченого. Заборона катувань і жорстокого поводження є абсолютною і не допускає жодних винятків.

Особливу увагу слід приділити стандартам допустимості доказів. Міжнародні норми та практика ЄСПЛ вимагають, щоб докази були отримані законним шляхом і не порушували права людини. Використання доказів, здобутих шляхом катувань або порушення права на захист, визнається несумісним із принципом справедливого суду. Це положення знайшло відображення і в українському законодавстві.

У діяльності Міжнародний кримінальний суд стандарти прав людини набувають особливого значення, оскільки суд розглядає справи про найтяжчі злочини, що часто супроводжуються масовими порушеннями прав людини. Римський статут передбачає високий рівень процесуальних гарантій, включаючи право обвинуваченого на справедливий суд, незалежність суддів, рівність сторін та захист прав потерпілих. Унікальною рисою МКС є активна участь потерпілих у процесі, що дозволяє враховувати їхні інтереси не лише як свідків, але і як повноцінних учасників провадження.

МКС також встановлює стандарти поводження з підозрюваними та обвинуваченими, які відповідають міжнародним вимогам. Суд забезпечує право на переклад, юридичну допомогу, презумпцію невинуватості та заборону довільного тримання під вартою. Крім того, важливим елементом є механізм відшкодування шкоди потерпілим, що реалізується через спеціальні фонди та рішення суду.

Взаємодія національних і міжнародних стандартів у сфері забезпечення прав людини є динамічним процесом. Україна, як держава-учасниця міжнародних договорів, зобов'язана імплементувати відповідні норми у своє законодавство та практику. Практика ЄСПЛ і стандарти МКС впливають на розвиток кримінального процесу, підвищують рівень гарантій прав людини та сприяють гармонізації правових систем.

Разом із тим існують певні проблеми у забезпеченні прав людини у кримінальному провадженні. До них належать порушення розумних строків розгляду справ, неналежне забезпечення права на захист, випадки незаконного затримання та застосування насильства. У міжнародному вимірі проблемою залишається ефективність виконання рішень МКС і забезпечення співпраці держав.

Сучасні тенденції розвитку свідчать про посилення ролі прав людини у кримінальному процесі. Зростає значення стандартів справедливого суду, розширюється практика міжнародних судів, удосконалюються механізми захисту прав потерпілих. Це відображає загальний напрям розвитку правових систем у бік гуманізації та підвищення рівня захисту особи.

Отже, забезпечення прав людини у кримінальному провадженні є комплексним явищем, що поєднує національні та міжнародні стандарти. Діяльність МКС відіграє важливу роль у формуванні цих стандартів та їх поширенні на глобальному рівні. Ефективність захисту прав людини залежить від узгодженості дій держав, міжнародних інституцій та рівня правової культури суспільства, що в сукупності визначає якість сучасного правосуддя.

Список використаних джерел:

1. Офіс Генерального прокурора – співпраця з МКС
<https://gp.gov.ua/ua/posts/mizhnarodnij-kriminalnij-sud>
2. Римський статут Міжнародного кримінального суду
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text
3. Європейська конвенція з прав людини
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
4. Кримінальний процесуальний кодекс України
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-VI#Text>

Борко Надія Олександрівна,
здобувач вищої освіти навчально-наукового інституту права та психології НАВС

Науковий керівник:

Степанова Ганна Миколаївна,
професор кафедри кримінальної юстиції навчально-наукового інституту права та психології НАВС,
кандидат юридичних наук, доцент

ДОКАЗУВАННЯ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ У МКС: ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ ВИМІР ТА ЗНАЧЕННЯ ЦИФРОВИХ ДОКАЗІВ НА ПРИКЛАДІ УКРАЇНИ

Проблема доказування воєнних злочинів у практиці МКС є однією з найбільш складних і концептуально навантажених сфер сучасного міжнародного кримінального права [1]. Її складність визначається тим, що міжнародні злочини відбуваються в умовах збройних конфліктів, де класичні механізми кримінального процесу часто є недієздатними. Відсутність стабільного контролю держави, руйнування інфраструктури,